

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАВИЧОК ДОБРОЧЕСНОСТІ: ВІД АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДО МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

В умовах посилення глобалізаційних процесів у світі та в рамках реалізації євроінтеграційної політики держави, постає питання організації міжнародної економічної діяльності України із урахуванням останніх тенденцій на міжнародному ринку, глобальних ризиків та геополітичних викликів, новітніх практик ведення міжнародного бізнесу. Це забезпечить гармонійну інтеграцію вітчизняної економіки у світовий економічний простір.

Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон), зовнішньоекономічна діяльність визначається як «...діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» [1]. При цьому зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) виступає важелем розвитку міжнародного співробітництва країни, що реалізується фахівцями у галузі ЗЕД та міжнародних відносин. Широкий спектр видів ЗЕД, зазначених у Законі, дозволяє визначити можливу спеціалізацію фахівців із ЗЕД. Додатково зовнішньоекономічну політику держави реалізують закордонні дипломатичні представництва, торгово-промислові палати та асоціації тощо.

Зміни на міжнародних ринках, що обумовлені появою нових технологій та процесом діджиталізації, вимагають від підприємств швидкої адаптивності до сучасних умов невизначеності, інноваційних підходів у веденні бізнесу, компетентностей для боротьби із загрозами та ефективного використання нових можливостей. В даному контексті, особливого значення набуває вміння майбутнього фахівця у галузі ЗЕД та міжнародних відносин працювати із сучасними джерелами інформації, також опанування таких компетентностей, як: здатність до критичного мислення, здатність виявляти та вирішувати проблеми, розв'язувати складні задачі, генерувати нові бізнес-ідеї та застосовувати сучасний інформаційно-аналітичний інструментарій щодо управління бізнес-діяльністю у міжнародному середовищі тощо.

Не менший вплив на ведення міжнародних економічних відносин мають чинники внутрішнього середовища країни. Так, до чинників, що негативно впливають на міжнародний імідж України, слід віднести слабкість механізмів гарантування публічною владою виконання взятих на себе зобов'язань; недоброчесне ведення міжнародного бізнесу та ЗЕД його суб'єктами; високий рівень корупції (індекс сприйняття корупції у 2018 році – 120 місце із 180) [3]. Враховуючи зазначене, постає нагальна потреба у розвитку навичок доброчесного поведіння як базового принципу реалізації міжнародної та ЗЕД. Дотримання фахівцями ЗЕД принципів доброчесності є, як ніколи, актуальним, адже спосіб реалізації міжнародних відносин формує репутацію країни у глобальному вимірі. Наявність випадків недобропорядного поведіння при укладанні договорів, невиконання узгоджених умов партнерства, недотримання строків договору, корупційні складові при реалізації проектів призводять до низького рівня довіри з боку стратегічних партнерів, потенційних іноземних інвесторів, що унеможлиблює реалізацію масштабних інвестиційних проектів.

Зважаючи на наведені аргументи, можна стверджувати, що розвиток навичок доброчесності має стати одним із ключових завдань освітньо-професійних програм спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини. Це підвищить якість підготовки фахівців міжнародного спрямування та сформує морально-етичний базис соціально-відповідальної поведінки індивіда у способі власного життя, виконання своїх обов'язків та розпорядження державними ресурсами.

Таким чином, в основу дослідження покладено наступне бачення. Студент, який за роки навчання у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) звик до доброчесного поведіння в академічному середовищі, по закінченню університету підсвідомо трансформує дані навички у дорослому фаховому середовищі, що мінімізує випадки корупції та недоброчесності у веденні бізнесу.

Слід зазначити, що навички включають компетенції, установки, переконання та поведінку, які здатні змінюватися у процесі розвитку індивіда та піддаються вдосконаленню в рамках спеціальних програм і політик [4, с. 17]. Результати аналізу, представлені у звіті Світового банку «Навички для сучасної України» (2017 р.), доводять: «...щоб мати успіх на ринку праці, працівники мають володіти

передовими когнітивними, соціоемоційними та технічними навичками» [4, с. 17].
Такий висновок зроблено на основі вимог, зазначених фірмами в онлайн-вакансіях та під час вибіркового обстеження роботодавців у різних чотирьох секторах:

Таблиця 1

Основний набір навичок, які найбільше цінуються в Україні

<i>Передові когнітивні</i>	<i>Соціоемоційні</i>	<i>Технічні</i>
Вирішення проблем	Контроль (Самоорганізація)	Комп'ютерні навички та програмування
Комунікабельність	Стійкість (Стресостійкість і наполегливість)	Знання ринків і законодавства
Креативне та критичне мислення	Етика	Уміння продавати
Організація робочого часу	Мотивація досягнень (Цілеспрямованість і бажання вчитися)	Проектування
Здатність до навчання	Командна робота	Керування автомобілем

Як можна побачити із таблиці 1, до важливих соціоемоційних навичок, які відповідають за поведінку, установки та особистісні якості, відноситься «етика». Етика в свою чергу складає основу доброчесної поведінки людини.

Щодо академічної доброчесності (далі – АД), то це поняття відносно нове у вітчизняному освітньо-науковому просторі, хоча практика вдавання студентів до нечесних дій під час навчального процесу широко розповсюджена і потребує вирішення для країни, що прагне розвиватися. Згідно Закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2]. АД передбачає відсутність плагіату, самоплагіату, списування, фабрикації наукових результатів, фальсифікації, обману, хабарництва, необ'єктивного оцінювання [2].

Напрацювати навички АД у студентів можна способом використання інтерактивних методів викладання, через неформальне спілкування, дискусії, роботу в малих групах, проведення імітаційних, рольових ігор, через задіяння інструментів коучингу та критичного мислення, що зокрема передбачає тренінг. Тренінг – це насамперед результативний процес активної діяльності студента, що,

на протипагу ролі пасивного слухача, передбачає активну участь, пошук, досягнення результатів, командну роботу, що робить його однією із найбільш ефективних форм опанування знань, формування умінь та напрацювання навичок.

Тренінг з АД надає студенту можливість відчути себе учасником різних імітованих життєвих ситуацій та відкриває широкий спектр варіантів вирішення нагальних практичних проблем, відпрацьовує різні моделі поведінки, та за рахунок правильно проведеної рефлексії тренером, дозволяє підвищити мотивацію учасників до більш відповідального ставлення до навчання, розвитку своїх умінь і навичок, та до більш добросесної поведінки у майбутньому на робочому місці.

Розглянемо у якості прикладу декілька вправ із тренінгу «Академічна добросесність починається з тебе». Орієнтовна кількість учасників групи – 20.

Вправа 1. «Що робить нас тими, хто ми є?»

Мета: визначення істинних причин, що спонукають людей порушувати принципи добросесності. Вправа допомагає замислитись над передумовами недобросесних дій, які часом робляться несвідомо.

Час: 10 хвилин. *Метод:* «мозковий штурм».

Матеріали: фліп-чарт, папір А1, маркери.

Процедура: учасникам пропонується навести приклади причин, що призводять до порушень принципів добросесності. Тренер записує відповіді на фліп-чарті, ініціює обговорення кожної відповіді у загальному колі. По завершенню мозкового штурму тренер може доповнити перелік причин такими варіантами: лінощі, брак часу, надмір інформації, «так легше», «так робить більшість» тощо. В кінці вправи тренер робить коротке резюме, пояснюючи, що дана вправа дозволила зрозуміти, усвідомити тощо.

Вправа 2. «Портрет академічно недобросесного випускника університету»

Мета: наочна демонстрація майбутнього людини-порушника принципів добросесності, як проєкція вірогідного сценарію життя кожного із учасників тренінгу. Вправа також допомагає виявити навички групової взаємодії.

Час: 25 хв. *Метод:* робота в малих групах. *Матеріали:* папір А1, маркери.

Процедура: тренер пропонує учасникам групи об'єднатися у чотири команди. Для цього тренер пропонує учасникам розрахуватись на 1-ий, 2-ий, 3-ій, 4-ий або

«яблуко», «вишня», «ківі», «банан», або інші варіанти на Ваш розсуд. Однакові за тематикою учасники об'єднуються у команди. Таким чином малі групи будуть сформовані. Кожна команда отримує ватман та маркери. Тренер пропонує кожній команді намалювати портрет недоброчесного студента та його майбутнього після закінчення ЗВО, вказати плюси і мінуси результатів недоброчесної поведінки. Портрет має містити максимальну кількість деталей, що відображатиме спосіб та умови життя людини, її можливості, перспективи, положення у соціумі, можливо думки та цілі життя тощо. Тренер надає командам 10 хвилин на дискусію та малюнок. По завершенню часу команди по черзі презентують виконане завдання. Тренер модерує презентації та дискусію у загальному колі учасників. В кінці вправи тренер робить коротке резюме.

Вправа 3. «Рукоштовання»

Мета: ілюстрування явищ недоброчесної поведінки, механізмів та швидкості її поширення у суспільстві. Вправа дозволяє учасникам побачити різні моделі поведінки в суспільстві, глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її із середини.

Час: 25 хв. *Метод:* симуляційна гра. *Матеріали:* не потрібні.

Процедура: вся група стоїть в загальному колі. Перед симуляцією тренер оголошує чіткі інструкції. Учасникам пропонується, за командою тренера, виконувати вітальне рукоштовання у хаотичному порядку з будь-якими учасниками. Кількість рукоштовань – необмежена. Кожному учаснику у будь-який момент гри дозволяється припинити рукоштовання та зайняти своє місце, при цьому рішення про вихід із гри він має прийняти самостійно. Перед командою про початок гри тренер анонсує та демонструє 2 варіанти рукоштовань, які учасники можуть виконувати: 1 – звичайне рукоштовання, 2 – рукоштовання із непомітним для інших, але відчутним для партнера-учасника пошкрябуванням долоні. Варіанти рукоштовань кожен учасник обирає сам упродовж гри на свій розсуд. Під час самої гри тренер заохочує учасників бути активнішими, може сам долучатися. В аудиторії утворюється позитивна привітна атмосфера. Після закінчення відведеного тренером часу на взаємодію (рукоштовання) групи важливо зробити якісну рефлексію та глибинний аналіз. Для цього тренер анонсує, що упродовж гри вся група була уособленням суспільства, а «рукоштовання із пошкрябуванням» -

це хабар або прояв недоброчесної поведінки. Для детального обговорення ситуації бажано, щоб учасники відповіли на такі питання:

- 1) Хто мав тільки звичайні рукостискання? Підійміть, будь ласка, руку.
- 2) Хто мав «рукостискання із пошкрябуванням»? Підійміть, будь ласка, руку.
- 3) Учасники, які мали «рукостискання із пошкрябуванням», з якого рукостискання вас пошкрябали? Які були ваші відчуття? Чи задались ви питанням, чому по відношенню до вас так вчинили?
- 4) Чи почали учасники, які відчули «пошкрябування» так само шкрябати інших учасників? Хто – так, хто – ні? Учасники, які почали шкрябати, чому ви так вчинили? Ті, хто вирішив не шкрябати – поясніть свою позицію.

Приклад резюме: Завдяки цій вправі ми з вами відтворили механізм поширення недоброчесної поведінки у суспільстві, в усіх сферах нашого життя, побачили на скільки швидко вона поширюється. Ми разом відтворили соціально відповідальну модель поведінки та протилежну. Із кожним «рукостисканням із пошкрябуванням» ми забираємо у себе шанс на кращі зміни, на кращі умови життя, а у держави – шанс зайняти гідне місце у міжнародному просторі.

Література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Corruption Perceptions Index 2018, Transparency International. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.transparency.org/cpi2018>
4. Del Carpio, Ximena, Olga Kupets, Noël Muller, and Anna Olefir. 2017. Skills for a Modern Ukraine. Overview booklet. World Bank, Washington, DC. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO